

SİGARA İLE MÜCADELEDE TOPLUMSAL BİLİNÇ

Selami Özcan¹ • H.Yunus Taş² • Yılmaz Çetin³

ÖZET

Dünyada tek başına en önemli ölüm nedeni olan sigara; tüketicisine nakit, düzenli olarak ödenen maddi bir bedel karşılığında yaşamsal zararlar veren ve merkezi sinir sistemi üzerinde uyarıcı etkiye sahip yegâne yasal, doğal bağımlılık yapıcı maddedir. İçeriğinde barındırdığı 4000'den fazla değişik zararlı madde ile başta; akciğer kanseri, kalp hastalıkları ve diğer nedenlere bağlı olarak dünyada her yıl 5,4 milyon kişinin ölümüne neden olmaktadır.

Sigara geçmişten günümüze kadar olan tüm toplumlarda; sağlık, ekonomik, sosyal alanda bir çok yıkıcı tahribatlara yol açmaktadır. Kullanma yaşının her geçen gün düştüğü sigaraya karşı mücadelede ulusal devletlerce; bir takım yasal düzenlemelere gidilmesine karşın hükümetlerin sigaraya karşı alınan kısıtlayıcı tedbirlere ekonomik gerekçelerle geri adım attıkları görülmektedir. Salt yasal düzenlemeler ve idari yaptırımların yeterli olmadığı mücadelede; devletin tüm organları, kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve en önemlisi toplum tarafından ortak bir bilinç oluşturularak, toplumsal bir duyarlılık, direnç, tepki gösterilmelidir.

Sigara bağımlılığı ve sigara dumanına maruz kalma genç bir nüfuzaya sahip ülkemiz açısından son derece büyük bir halk sağlığı sorunudur. Hedeflenen toplumsal faydanın sağlanabilmesi için toplumun bir bütün olarak yasal mevzuatın sıfır toleransla uygulanmasında şeffaf ve etkin rol alması gerekir. Hatta toplum, bizzat denetleyici görevini üstlenerek, yasaların uygulayıcılarca etkin bir biçimde uygulanabilirliğini sağlamalıdır. Bu bağlamda; bilinçli toplum ve toplumsal bilinç oluşturmada; başta çocuğun kişisel-duygusal gelişiminde ilk rol model alındığı aile ile ortalama altı yaşından on sekiz yaşını bitirinceye kadar içinde yer aldığı eğitim sistemi ile eğitim ve öğretim kurumları sigara bağımlılığı ile mücadelede toplumsal bilinç oluşturmada en önemli basamağı oluşturmaktadır. Bu bilinçle yetişecek olan genç nesiller, sağlıklı ve bilinçli toplumları oluşturabileceklerdir.

Anahtar kelimeler: Bağımlılık Yapıcı Madde, Sigara ile Mücadele, Toplumsal Bilinç

¹ Doç. Dr., Yalova Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, sozcan@yalova.edu.tr

² Doç. Dr., Yalova Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi Bölümü, tasyunus@hotmail.com

³ Yalova Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, yilmazcetin09@hotmail.com

SOCIAL CONSCIOUSNESS IN FIGHTING WITH CIGARETTE SIMOKING

Selami Özcan • H.Yunus Taş • Yılmaz Çetin

ABSTRACT

Smoking is the most important reason of death alone in the world that consumers are paying the price regularly in cash in return to get life important harm and a stimulatory effect on the central nervous system has the only legal, natural, addictive substance; within the context of more than 4000 different harmful substances, causes 5.4 million people death depending on mainly lung cancer, heart diseases and other reasons.

In population from past to present, causes destruction in the health, economic and social areas and usage age dropping every passing day, although a number of legal regulations, taken from the restrictive measures against smoking, national governments are a step back for economic reasons. Administrative and legal arrangements in the fight against sanctions is not enough, the response should be taken by all State organs, institutions and organizations, non-governmental organizations and, most importantly, by creating a common consciousness by society, a social awareness and resistance.

Smoking is a huge public problem in our country that has large young population. Smoking and exposure to tobacco smoke have enormous public health problems for our young populated country. To achieve the targeted social benefit, community as whole should take role in application of regal legislation for zero tolerant even providing active duty for control of implementation. In this context, conscious community and creating social consciousness, the most important step in creating social awareness in the fight against smoking is, at first the boy's personal-emotional development role model family and education system and the education and training institutions. With this consciousness, young generations will generate healthy and conscious communities.

Keywords: Addictive Substances, Figh with Cigarette, Social Consciousness

GİRİŞ

Günümüzde tütün; dünyada tek başına en önemli ölüm nedeni olup; tüketicisine maddi bir bedel karşılığında hayati zararlar veren yegâne yasal bağımlılık yapıcı bir üründür. Bilinen bu gerçeğe rağmen tütün, dünyada ve ülkemizde en yaygın olarak kullanılan bağımlılık yapıcı bir maddedir. Sigara bağımlılığı ve sigara dumanına maruz kalma ülkemiz açısından son derece büyük bir halk sağlığı sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sigara kullanımı; akciğer kanseri, kalp hastalıkları ve diğer nedenlere bağlı olarak Dünya’da her yıl 5,4 milyon kişinin ölümüne neden olmaktadır. Yasal veya yasal olmayan bağımlılık yapıcı diğer maddelere geçiş sürecinde ilk basamağı oluşturan sigara içeriğinde bulunan nikotin maddesi ile bağımlılık oluşturduğu bilimsel bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişten günümüze kadar sigara ve zararlarına karşı bir takım yasal düzenlemelere gidilmesine karşın tarihi seyir içerisinde devletler ve hükümetlerin sigaraya karşı alınan kısıtlayıcı tedbirlere ekonomik gerekçelerle geri adım attıkları görülmektedir.

Bu çalışmada ilk önce; merkezi sinir sistemi üzerinde uyarıcı etki oluşturan, yasal ve doğal bağımlılık yapıcı maddelerden olan tütün bitkisi ve içeriğinde bağımlılığa neden olan nikotin maddesi çok yönlü ele alınarak dünyada ve Türkiye’deki yetiştirme, kullanma ve mücadele ile ilgili yasal mevzuat düzenlemeleri üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmanın amacı, sigarayla mücadelede toplumsal bilinç ve toplumsal direnç üzerinde durulacaktır. Sigara zararlısı ile mücadele sürecinde sigaranın kullanımı sonucu bireyde meydana getirdiği bağımlılık olgusu ile mücadelede hedeflenen faydanın sağlanabilmesi salt yasal düzenlemeler ve içeriğinde bulunan idari yaptırımların yeterli olmadığı gerçeğinden hareketle, mücadelenin toplumsal bir sağlık sorunu olarak algılanmasının uygun olacağı vurgulanmaktadır. Toplumun tümünü içine alan başta aile olmak üzere eğitim sistemi içerisinde ilköğretimden başlanarak en üst seviye eğitim alanlarına nüfuz edilerek nikotin ile mücadelenin çok yönlü yürütülmesi, ortak bir toplumsal bilinç oluşturulması üzerinde durulmuştur.

Sonuç olarak mevcut veri ve bilgiler ışığında sigara zararlısına karşı toplumsal bilinç ve refleks oluşturma öneminde değinilerek önerilerde bulunulmuştur.

1. MADDE BAĞIMLILIĞI KAPSAMINDA SİGARA BAĞIMLILIĞI

Bağımlılık kavramının açıklanmasına yönelik olarak çok farklı görüş ve girişimler olduğu bilinmekle birlikte yapılan literatür taramalarında salt bir bağımlılık tipi, bağımlı tipinin olmadığı gibi bağımlılık yapıcı maddelerin sınıflandırılmasında da ortak bir payda da toplanılmadığı görülmektedir. Geçmişten günümüze başlama ve kullanma sebebi her ne amaçla olursa olsun bağımlı birey yaşamakta olduğu olumsuz psikolojik durumundan kurtulma duygusu, mutlu olabilme duygusu, kaygıların giderilme duygusu, depresyonda kurtulma duygusu gibi nedenlerle alınan maddelere kurtarıcı rol verebilmektedir. Makale çalışmasında konunun daha anlaşılır olabilmesi adına öncelikle madde bağımlılığı, bağımlılık yapıcı madde ve özelde merkezi sinir sistemi üzerinde uyarıcı etliye sahip yasal bağımlılık yapıcılardan olan tütün bitkisinin içeriğinde yer alan nikotin maddesinin bilimsel tanımlamasına yer verilmiştir.

1.1. Madde Bağımlılığı Nedir?

Madde Bağımlılığı; bağımlılık yapıcı maddelerin, belirgin bir etkiyi elde etmek için alınması sürecinde ortaya çıkan bedensel, ruhsal ya da sosyal sorunlara karşın, madde alımının devam etmesi ve maddeyi alma isteğinin durdurulamaması olarak tanımlanmaktadır (Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılıkla Mücadelede Ulusal Politika ve Strateji Belgesinin Uygulanması İçin Eylem Planı, 2010-2012: 5). Bağımlılık; hem biyolojik hem psikolojik hem de sosyal temelleri olan, zorlayıcı bir şekilde madde arama ve kullanma ile karakterize, kronik ve tekrarlayıcı bir beyin hastalığıdır (Kandemir, 2012: 19).

1.2. Bağımlılık Yapan Madde Nedir?

Kaçakçılık ve Organize Suçlar Raporun bağımlılık yapan madde tanımlamasında; belirli bir dozda alındığı zaman kişinin sinir sistemine etki ederek, akli fiziki ve psikolojik dengesini bozan, fert ve toplum içerisinde iktisadi ve sosyal çöküntü meydana getiren, alışkanlık ve bağımlılık yapan, kanunların kullanılmasını, bulundurulmasını, satışını yasakladığı, narkotik ve psikotrop sözcükleriyle de tanımlanan maddeler bağımlılık yapan maddeler olarak ifade edilmiştir (Kaçakçılık ve Organize Suçlar Raporu, 2003: 25). Bağımlılık yapıcı maddeler ve madde bağımlılığı; kullanıcısının merkezi sinir sistemi işlevlerini ve bedensel yapısını etkileyerek, ilerleyen süreç içerisinde kalıcı etkiler bırakan ve sonrasında bireyde ruhsal ve davranışsal sorunlar oluş-

turan ve sonrasında ölümlerle sonuçlanabilen yaşam için gerekli olmayan, sentetik ya da doğal tüm maddelerdir.

1.2.1. Bağımlılık Yapıcı Madde Nikotin

Tütün; patlıcangiller (Solanaceae) familyasından Nicotinia cinsinden çeşitli bitkilere, özellikle de Nicotianatabacum'a ve bu bitkilerin keyif verici madde olarak kullanılan yapraklarına verilen genel isimdir (Ana Britanika; 1990: 338) Boyu 1-2 metreyi bulabilen bitkinin yapraklarının boyu; yetiştirme bölgelerine bağlı olarak değişmekle beraber ortalama 60-90 cm'yi bulabilen salkım veya kömeç şeklindeki çiçekleri kırmızı, sarı, beyaz renkte bir yıllık otsu bir bitki türüdür. Tütünü diğer bitkilerden, ayıran en önemli özellik yapraklarında bulunan nikotin maddesidir. Tütün bitkisinin yaprakları, kimyasal bakımdan bileşiminde Nikotin adında özel bir alkaloid içermekte olup; kıyılma, kurutulma ve toz haline getirme işlemlerinden sonra yakılıp dumanı içe çekilerek, ağız yolu ile çiğnenerek veya toz haline getirilerek burundan çekilerek kullanılabilir (Meydan Larousse: 392).

Nikotin; Sigara dumanında tanecik halde bulunan ve bağımlılığa yol açan ana madde olup, organik azotlu maddelerden oluşan bir alkaloiddir. Tütün bitkisinin bilimsel Nicotinia cins ismi olarak; migren hastası olan Fransız Naibesi Catherina de Medicis'ye ilaç olarak tütün tozu gönderen Fransa'nın Lizbon Büyükelçisi Jean Nicot onuruna verilmiştir (Ana Britanika; 1990: 338).

1.2.2. Sigara Bağımlılığı

Dünya Sağlık Örgütü (WHO); düzenli olarak günde en az bir adet sigara içmeyi sigara bağımlılığı olarak tanımlamakta olup; fiziksel bağımlılıkla birlikte daha çok psikolojik bağımlılığa sebep olmaktadır (Aksoy, 2012: 26). Bağımlılık; kullanılan maddenin özellik ve kullanıcı bireyin biyolojik yapısına bağlı olarak değişmekte olup; bazı maddeler daha kısa sürede bağımlılık yaparken bazıları daha uzun sürede bağımlılık yapabilmektedir. Eklemek gerekirse; günde düzenli bir adet sigara içen bir kişi bir ayın sonunda sigara bağımlısı olurken, düzenli alkol kullanımı ile bağımlılık üç ile beş yılda oluşmaktadır (Tekalan, 2012: 26).

2. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE TÜTÜN BİTKİSİNİN ÜRETİMİ VE YAYILIMI

Tütün; Dünyada ve ülkemizde tek başına en önemli ölüm nedeni olup; tüketicisine hayati zararlar veren yegâne yasal bağımlılık yapıcı bir ürün olarak halen günümüzde dünyada ve ülkemizde en yaygın olarak kullanılan bağımlı-

lilik yapıcı bir maddedir. Tütün bağımlılığı ve tütün dumanına maruz kalma dünya ülkeleri ve ülkemiz açısından son derece büyük bir halk sağlığı sorunu olarak karşımıza çıkmakta hedef kitle olarak kendisine genç kuşakları seçmektedir. Diğer yasal ve yasal olmayan bağımlılık yapıcı maddelere geçiş sürecinde ilk basamağı oluşturan ve genç kuşaklarca kullanımında ilk tercihi oluşturması ile küresel halk sağlığı sorunu olarak tehdit oluşturması, sonuçları itibarı ile başta sağlık, ekonomik, sosyal tahribatları ile dünya ülkelerini ortak mücadele ve ortak tedbir alma yönünde zorunlu hale gelmiştir.

2.1. Dünyada Tütün Bitkisinin Yetiştirilmesi ve Dağılım Alanları

Tütün; 1492 yılında Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfettiğinde kıta yerlileri tarafından yetiştirilip halk arasında günlük yaşamda kullanılmakla beraber bilhassa dini ayinlerinde deneyimli şamanlarca dini gerekçelerle kullanıldığı bilinmektedir. Tütün içme alışkanlığı, tütünün ana vatanı olan Amerika'da başlamıştır. Yerliler dini törenlerinde kokulu bitkilerle birlikte tütün yapraklarını tütsü olarak kullandığı kayıtlardan anlaşılmaktadır. Amerika'ya yapılan seferler neticesinde tütün ilk kez 16.Yüzyıl ortalarında Avrupa'ya getirilerek sırasıyla Fransa, Portekiz, İspanya ve İngiltere'de yetiştirmeye başlanarak tüm dünyaya yayılmıştır (Ana Britanika; 1990: 338).

Tütün kullanımında kalite çok önemli neden olarak görülmekte olup, tütünün kalitesinde iklim şartlarının önemli belirleyici rolü bulunmaktadır. Bu nedenle tütünün belirli iklim koşulları ve uygun toprak çeşitlerinde yetiştirilmesi gerekmektedir. Tütün bitkisinin, kumlu, tınlı, humuslu ve su tutmayan topraklar en uygun yetiştirme alanlarıdır. Tütünün 1500 yıllarında Antillerden İspanyol gemicileri vasıtasıyla İspanya'ya ve oradan Avrupa'ya yayıldığı bilinmektedir. 2003 FAO verilerine dayanarak; dünya ülkeleri tütün üretiminde; Çin, Brezilya, Hindistan, Amerika Birleşik Devletleri ve Zimbabve ilk beş sıralamasını izlemekte olup dünya tütün üretiminin yaklaşık %67' sini oluşturmaktadırlar. Türkiye; tüm dünya tütün üretimi sıralamasında 216.000 tonluk üretimi ile 6.sırada yer almaktadır. Çin, Brezilya gibi ülkeler tütün üretimini artırırken, Zimbabve, Hindistan, Amerika Birleşik Devletleri'nde üretim miktarında ciddi azalmalar görülmektedir. Ancak tütün üretiminde ilk beş içerisinde yer almayan ülkemiz % 41'lik düşüş oranı ile ilk sırada yer alarak onu %36 ile A.B.D izlemektedir (www.ito.org.tr/Dokuman/Sektor/1-100.pdf, Erişim Tarihi: 20.08.2013)

2.2. Türklerde Tütün Bitkisinin Yetiştirilmesi ve Dağılım Alanları

Tütünün Anadolu'ya girmesinin 1601-1603 yıllarına rastladığı, Osmanlı hükümdarı I. Ahmet'in hükümdarlığı sırasında; Venedikli, İngiliz, Hollandalı ve İspanyol denizciler tütün içme alışkanlığını İstanbul'a taşımışlardır. Ülkemizde İlk tütün tarımının Yenice ve İskeçe dolaylarında başladığı düşünülmektedir. İlk kullanım alanları olarak dini törenlerde tütsü, sağlıkta ilaç ve günlük süs bitkisi olarak kullanılan tütün daha sonra keyif verici özelliğinin keşfedilmesi ile pipo, puro, enfiye, çiğneme tütünü, nargile ve sigara şeklinde tüketilmeye başlamıştır (www.ito.org.tr/Dokuman/Sektor/1-100.pdf, Erişim Tarihi: 20.08.2013). Türkiye'de yetiştirilen sigaralık tütünler; ince, küçük yapraklı, iyi yanan ve hoşça giden aromalı, kaliteli tütünlerden olan ve şark tipi tütünlerden oluşturulmaktadır. Şark tipi tütün yapraklarından, çiğneme tütünü, pipo tütünü ve nargile tütünü, hazırlanarak kullanım alanı bulmaktadır. Türkiye, tüm dünyada şark tipi tütün üretiminin yaklaşık %25'lik oranı oluşturmakta olup tütün sektöründe istihdam edilen üretici sayısı ve dünya şark tütünü piyasasındaki konumu itibarı ile tarım ve dış ticaretimizde tütünün yeri ve önemi ortaya çıkmaktadır (www.ito.org.tr/Dokuman/Sektor/1-100.pdf, Erişim Tarihi: 20.08.2013).

Ülkemizde tütünün başlıca ekim ve yetiştirme alanları şunlardır (www.turkcebilgi.com› Ansiklopedi, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

- Ege Bölgesi: Akhisar, Söke, Manisa, Denizli, Eşme civarı,
- Karadeniz Bölgesi: Erbaa, Bafra, Samsun, Amasya, Trabzon civarı,
- Trakya Bölgesi: Keşan, Kırklareli çevresi,
- Marmara Bölgesi: Balıkesir, Bursa, Bolu, İzmit çevresi,
- Doğu Anadolu Bölgesi: Malatya, Bitlis, Diyarbakır, Muş, Hakkâri.

Tütün bitkisinin yapraklarında bulunan nikotin maddesi merkezi sinir sistemini etkileyen uyarıcılar arasında sayılmakta olup, sigara olarak, pipo içerisinde kıyılmış tütün ve puro şeklinde içilerek veya yaprakları çiğnenerek dünyada ve Türkiye'de çok yaygın olarak kullanılmaktadır (Kulaksızoğlu, 2008: 211).

3. DÜNYADA VE TÜRKİYEDE SİGARA İLE MÜCADELEDE İLK YASAL DÜZENLEMELER

16. Yüzyılın ortalarından itibaren tütünün ilaç olarak şöhret kazanmasının ardından; Avrupalılarda eğlence ve vakit geçirme amacıyla tütün kullanımının yaygınlaşmasıyla, XIII Louis Fransa'da tütün satışını yasak getirmiş,

I. James İngiltere’de tütün içenlere karşı Misocopnos’u kaleme alması, Papa VIII. Urbans’ın tütünü aforoz etmesi ile tütün kullanımına yönelik önleyici tedbirler alınmaya çalışılmışsa da başarılı olunamamıştır. 16. Yüzyılda Avrupa’da tütün tüketimine karşı alınan önleyici tedbirlerin başarı sağlayamaması üzerine hükümetler tekel kurarak tütünü gelir kaynağı yapma yoluna gitmişlerdir (Meydan Larousse: 392).

Tütünün sağlık açısından ilişkilendirilmesi ilk kez; 1898’de akciğer kanserinin tütünden kaynaklanabileceği savı ile başlayarak, 1931’de Roffo’nun sigara katranıyla fareler üzerinde deri tumour oluşturması ve 1939’da Muller, sigara ile akciğer arasındaki ilişkiyi rapor etmiş ancak sigara ile akciğer arasındaki ilişki, 1950 yılında geniş vaka-kontrol çalışmalarıyla ortaya konmuştur. İlk kez bu dönemde sigaranın sağlık üzerindeki olumsuz etkileri üzerine kamuoyunun baskıları neticesinde gelişmiş ülkelerde devlet desteğiyle sigara karşıtı uygulama ve kampanyalar başlamıştır (Özlu, 2008: 24).

Türklerde ilk defa XVII. Yüzyılın ilk yarısında giren tütüne karşı Avrupa’daki yasaklamanın aksine sağlığa verdiği zararlardan ziyade dine aykırılığından, bilhassa büyük yangınlara sebep olmasından dolayı kullanımını fetvalar ve emirlerle yasaklanmıştır. 1635 yılında tütünün sebep olduğu ve üç gün süren yangın sonrası IV. Muratla başlayan tütün kullanımı yasağı, 1861 yılında Osmanlı hükümetinin tütün ithalini yasaklaması ile devam etmiştir. Lakin bu dönemde baş gösteren ekonomik sıkıntılar ve enflasyonun artış göstermesi, başta tütün olmak üzere keyif verici maddelerin ithalinin serbest bırakılması ile elde edilecek gelirlerle düzeleceğine dair olan inanç doğrultusunda 1862 yılında tütün ithali tekel altına alınmıştır (Meydan Larousse: 392). Avrupa ve Osmanlı döneminde dikkati çeken temel husus; tütüne karşı alınan koruyucu ve yasaklayıcı tedbirlerin gerekçelerinin farklı nedenlere dayanmasına karşın alınan yasaklayıcı tedbirlerin kaldırılmasındaki ortak nokta olarak hükümetler devlet eliyle tekel kurularak tütünü ekonomik gelir sağlayıcı güvence olarak görülmüş olmasıdır.

Günümüzde de, tütün bitkisinin yapraklarından nikotin, saplarından selüloz, tohumlarından yağ, çiçeklerinden esans, küllerinden potasyum karbonat elde edilmesi ile ülke ekonomilerinde geniş tarım alanları ile endüstri istihdam fırsatları oluşturması ve ülke ekonomilerine önemli miktarda dış ticaret geliri sağlaması ile üretici ülkeler adına büyük önem arz etmektedir. İhracatı ile ülke ekonomisine kazandırılan döviz gelirinden başka ithali ve tüketimi üzerinden sağlanan vergilerle üretici ülkelerce, oluşturduğu bili-

nen tüm olumsuzluklara karşın vaz geçilmez gelir kaynağı kalemi arasında kendisine yer bulmaktadır. Şiddetli bir ekonomik kriz yaşadığımız 2001 yılında tütün üretimi, bir önceki yıl üretim miktarı olan 208.000 tondan 152.571 tona gerilemesine karşın ihracatta tersi bir durum gözlenmiş, 100.388 tondan 105.769 tona yükselmiştir. Bu da bize tütün ihracatının 330 milyon dolarlık payı ile dış ticaretimiz içerisindeki payı hem de istihdam ile genel tarım sektöründeki önemine işaret etmektedir. Bu göstergeler bize, devlet ve hükümetlerin tütünü ekonomik gelir sağlayıcı güvence olarak görmelerine destekler nitelikte dikkat çekmektedir ([www.ito.org.tr/ Dokuman /Sektor/1-100.pdf](http://www.ito.org.tr/Dokuman/Sektor/1-100.pdf), Erişim Tarihi: 20.08.2013).

4. TOPLUM SAĞLIĞINI TEHDİT EDEN SİGARAYLA MÜCADELEDE TOPLUMSAL BİLİNÇ

4.1. Toplum Sağlığını Tehdit Eden Sigara ve Toplumsal Bilinç

Toplum; aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümü olup, toplum yaşamındaki görüşleri, kavramları, düşünceleri, siyaset, sanat, töre vb. kurumları oluşturan bilinç biçimlerinin tümüne toplumsal bilinç adı verilmektedir. Geçmişten günümüze bir kültür mirası olan toplumsal bilinç insanların bir arada yaşamaları sonucu; olaylar, düşünceler ya da nesnelere üzerinde geliştirilen anlayış, değer, yargı ve ilkeler üzerine kurulmuş birlikteliktir (www.nedirnedemek.com/toplumsal-bilinç-nedir-toplumsal-bilinç-nede...). Toplumlara oluşturan bireylerin ortak fayda ve zarara karşı bir bütün olarak birlikte hareket etmeleri, reaksiyon göstermeleri kısacası birlikte hareket edebilmeleri gerekmektedir.

Sigara, tütün bitkisinin kurutulmuş yapraklarından üretilen, bırakılması genelde özel tedavi gerektiren, fizyolojik ve psikolojik bağımlılık yapan dumanlı bir mamuldür. Sigaranın bağımlılık yapan bir madde olduğu ve bırakmak için tıbbi destek ve tedaviye gereksinim duyulabileceği tıp dünyasında kabul edilen bir gerçektir. Sigara, küresel salgın bir hastalık olup, kullanımını bulaşıcı özellikte bir halk sağlığı sorunudur (Özlü, 2008: 23-90). Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre, gelişmiş ülkelerde en öncelikli toplumsal sağlık sorunu sigara salgınıdır. Sağlık açısından, sigaradan çok dumanı önem arz etmekte olup, içe çekilen ve ciğerlere ulaşan kısım, dumanda bulunan maddelerdir. Sigaranın yanması sırasında iki bini zehir olmak üzere dört binden fazla zararlı madde açığa çıkarılarak parçacıklar ve gaz halinde

bir nefes çekimi ile üç yüz bin ila üç buçuk milyar arasında madde akciğerlerimize ulaşmaktadır. Tütünün duman olarak kullanılmasının nedeni; etkin maddenin akciğerden kana hızla geçmesi ve 8-10 saniye arasında etkinliğini göstermesidir. Nikotin ağız ya da deri yoluyla alındığında zehirlenmeye yol açabilmektedir. Nikotinin tansiyon ve kalp atım hızını artırdığı, karbon monoksit ile birlikte kronik arter hastalığı ve beyin damar hastalığına yol açtığı tıp dünyasınca bilinen bir gerçektir (www.ogelk.net/Dosyadepo/madde-ler.pdf, Erişim Tarihi: 01.11.2012). Sigarada bağımlılık etken nikotin maddesi bir çeşit zehir olup, 60 miligram nikotin damar yolu ile bir yetişkin bireye verildiğinde insan bir kaç dakika içerisinde ölür. Her bir sigarada bir miligram nikotin maddesi bulunmakta olup içiciler nikotini daha uzun zaman süreci içerisinde aldıklarından dolayı ölümlerle sonuçlanan zehirlenmeler oluşmamaktadır. Uzun süreli kullanımlarda nikotinin merkezi sinir sistemine etki yapması ile bağımlılık oluşmaktadır (Kökmel, 1998: 291).

Sigara içen bireylerde, sigara dumanı solumasına bağlı olarak; ağız, burun, gırtlak ve tüm solunum yollarında kanser gelişebilmektedir. Sigarada bulunan bağımlılık yapıcı nikotin maddesi vücuttaki sinir hücrelerini uyardığı ve baskıladığı bilinmektedir. Sigara içen bireylerde kronik öksürük ve balgam ile nefes darlığı sıkça görülen vakılardandır. Ağız kokusu, diş ve diş eti hastalıkları, diş kaybı, tat alma duyusunda bozulmalar görülmekle beraber beyin hücrelerinin ölümüne hatta hafıza zayıflamasına yol açtığı bilinmektedir. Bayanlarda ise; rahim ve yumurtalık kısırlığı, erken menopoz ve rahim kanseri gibi tehlikelere sebep olmakta, zaman içerisinde cilt yapısında bozulma ve kırışıklara da yol açtığı bilinmektedir (Aksoy, 2012: 26).

4.2. Tütün (Sigara) ve Dumanı İçerisinde Bulunan Zararlı Maddeler ve Etkileri

Sağlık yönünden sigaranın kendisinden ziyade dumanı çok önem arz etmekte olup, içe çekilen ve vücuda ulaşan kısım, duman içeriğinde bulunan maddelerdir. Sigaranın yanması esnasında başta kanser yapıcı özellikte olan 4000'den fazla değişik özellik ve tipte gaz ve tanecik halde zararlı madde açığa çıkmaktadır. Sigara dumanından bir nefes çekimde 300.000 ila 3,5 milyar arasında parçacık akciğerlerimize ulaşmaktadır (Özlu, 2008: 52). Sigara olarak kullanılmakta olan tütün bitkisi yapraklarının tam yanması sonrası oluşan sigara dumanının içeriğinde kansere yol açabilen başlıca maddeler şöyle sıralanabilir (<https://www.sigarayibitirin.com/sigaranin-icindekiler.aspx>, Erişim Tarihi:22.08.2013).

Nikotin: Sigara denildiğinde ilk akla gelen nikotin maddesi bir çeşit böcek zehri olup, kokain ve esrar maddesi gibi bağımlılık yapmaktadır. Kan basıncını ve kalp hızını artırdığı bilinmektedir.

Katran (zifir): Sigara dumanı içe çekildiğinde alınan katı parçacıkların toplamına katran ya da zifir denir. Kansere yol açabilen bir madde olup, akciğer kanseri, amfizem ve kronik bronşit hastalıklarına yol açtığı bilinmektedir.

Arsenik: Sigaradaki en tehlikeli maddelerden birisi olup, zehir imalatında kullanılmaktadır. Kansere yol açabildiği gibi kalp ve kan damarlarında tahribata neden olabilmektedir. Fare zehri, böcek ve haşerat öldürücü DDT, haşerat ve güve kovucu naftalin olarak kullanılmaktadır.

Benzen: Endüstriyel bir çözücü madde olup, kansere ve özellikle de kan kanserine yol açtığı iyi bilinmekle kan kanserine bağlı ölümlerin %10-50'sinin sigaraya bağlı olduğu düşünülmektedir.

Kadmiyum: Akü yapımı ve pil yapımında kullanılmaktadır. Kanserin yanı sıra böbrek ve damar çeperi tahribatlarına yol açabildiği bilinmektedir.

Formaldehit: Bakterileri öldürmek, ölü vücutları bozulmadan saklamak ve başka kimyasal maddeleri üretmek için kullanılır. Akciğer ve solunum yolları hastalıklarına yol açtığı düşünülen en önemli zararlı maddedir. Solunum yollarını tahriş eden ve solunum yollarını döşeyen epitel hücrelerinin uzantıları olan titrek tüyler olan silia hareketlerini etkilemektedir. Kansere yol açtığı da bilinmektedir.

Polonyum-210: Kanserojen radyoaktif bir elementtir. Solunum yollarında birikerek doğrudan çevredeki hücrelere radyasyon verebilmektedir.

Krom: Boya ve benzeri ürünlerin üretiminde kullanılmakla, sigara dumanında bulunan krom çok toksik bir madde olup akciğer kanserine neden olabilmektedir. Ayrıca, kansere yol açan diğer maddelerin DNA'ya daha sıkı tutunmalarına ve hasar vermelerine yol açabilmektedir.

Polisiklikaromatik hidrokarbonlar: Kansere yol açabilen güçlü kimyasal maddelerin oluşturduğu bir gruptur. DNA hasarına yol açarlar ve hücrelerin kanserleşme sürecinde rol oynarlar.

Karbon monoksit: Renksiz ve kokusuz bir gaz olup, motorlu taşıtların egzoz gazları ile eş değerdir. Kanın oksijen taşıma kapasitesini düşürerek dokulara ve organlara giden oksijen miktarını azaltır. Ayrıca, solunum yollarında temizleme fonksiyonu gören tüycükleri öldürerek akciğerlerin toksinleri temizleme yeteneğini bozar.

Hidrojen siyanür: Zehirli bir gaz olup en belirgin tehdidi, kalp ve kan damarları üzerinde oluşturup, karbon monoksit gibi akciğerlerin zararlı

maddeleri temizleme yetisini bozar. Gaz odalarında idam mahkumlarına öldürmek için kullanılan bir zehirdir.

Nitrojen (azot) oksit: Egzoz ve sigara dumanında bulunan bir gazdır. Doğrudan akciğerlere zarar verir.

Amonyak: Amonyak güçlü ve rahatsız edici kokuya sahip bir gaz olup, temizlik maddesi olarak kullanılmaktadır. Bazı çalışma verilerine göre nikotin bağımlılık yapma etkisini güçlendirerek nikotinin akciğere daha kolay ulaşması ve kana daha hızlı ve kolay bir şekilde karışımını sağladığı bilinmektedir.

4.2.1. Sigara Dumanında Tanecik Halinde Bulunan Zarlı Maddeler ve Etkileri:

Sigara ve dumanı içeriğindeki tehlikenin boyutlarının daha iyi anlaşılabilmesi için sigarada tanecik ve gaz halinde bulunan maddeler ile etkileri şunlardır (zehirlenme.blogspot.com/2008/.../sigaranin-icinde-bulunan-maddeler.ht., Erişim Tarihi: 22.08.2013).

Aromatik hidrokarbonlar - Kanser Yapıcı, Nikotin - Sinir Sistemini Uyarıcı, Fenol - Kanser Yapıcı, Krezol - Kanser Yapıcı, Beta-Naftilamin - Kanser Yapıcı, N-Nitrozonornikotin - Kanser Yapıcı, Benzopiren - Kanser Yapıcı, Metaller - Kanser Yapıcı, (Nikel, Arsenik, Polonium 201) - Kanser Yapıcı, İndol - Kanser Yapıcı, Karbazol - Kanser Yapıcı, Kateşol-Kanser Yapıcı olarak sigara ve dumanı içeriğindeki tanecik halinde bulunan zararlı maddeler ve etkileridir.

4.2.2. Sigara Dumanında Gaz Halinde Bulunan Zararlı Maddeler ve Etkileri

Sigara dumanında gaz halinde bulunan zararlı maddeler ve etkileri olarak başta; Karbon Monoksit; oksijen kullanımını engellemektedir. Hidrosiyamik asit, Asetaldehid, Akrolein, Amonyak; Formaldehit; Nitrojen oksitler, solunum yollarını tahriş eden ve solunum yollarını döşeyen epitel hücrelerinin uzantıları olan titretiler tüyler olan silia hareketlerini etkileyerek durdurmaktadır. Nitrozaminler, Hidrazin, Vinil klorür; kanser yapıcı gaz halindeki zararlı maddeler olarak bilinmektedir (zehirlenme.blogspot.com/2008/.../sigaranin-icinde-bulunan-maddeler.ht...,Erişim Tarihi: 22.08.2013).

5. SİGARA İLE MÜCADELE SÜRECİNDE AİLENİN ÖNEMİ

Aile; çocuğun kişisel-duygusal gelişiminde ilk rol model alındığı, güncel yaşam kuralları ile sevginin harmanlandığı, karşılıklı iletişim ve saygının egemen olduğu, özellikle tüm fertlerin aile içi iletişim ve anlayış içerisinde oldukları bir sistem bütünü olmalıdır. Bu sistem bozulduğu takdirde bireyin başta madde bağımlılığı olmak üzere başka arayışlara yönelmesi kuvvetle muhtemeldir. Bilhassa anne ve babaların çocuklarda karşılaşabilecekleri başta sigara ve tütün mamullerinin ilk deneyimi ile kullanımı gibi durumları basit ve önemsiz olarak görmeyip, gerektiğinde alanında uzman desteği almaları önem arz etmektedir. İlk etapta basit ve önemsiz gibi görülebilecek ilk deneyimler, şartlanma, alışkanlık ve sonrasında önu alınamayacak bağımlılık olgusu ile karşı karşıya bırakabilecektir.

Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi 2012, U Formu verilerine göre; ülkemiz genelinde başlama sırasına göre kullanıcıların ilk sırada %75,6 ile yasal bağımlılık yapıcı madde sigara gelmekte olup, yasa dışı bağımlılık yapıcı madde kullanıcılarının % 94,85'inin sigara kullanıyor olması, sigaranın bağımlılık yapıcı yasa dışı madde kullanımına geçişte ilk basamağı oluşturduğu, madde kullanımı ve bağımlılığının bir süreç olduğu ve bu sürecin başlangıcının sigara olduğunu göstermektedir (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2012: 133). Yalova İli Ölçeğinde Bağımlı kişilerin başlama sırası ve en sık kullandığı bağımlılık yapıcı madde olarak %92,0'luk bir oran ile yasal bağımlılık yapıcı madde sigara olması ülke geneli ile doğru orantılı seyir izlemektedir (Çetin, 2013: 133).

Sigaranın insana keyif ve haz verdiği doğru olmakla beraber, sigaradan alınan keyif ve haz fizyolojik bir ihtiyacın karşılanmasından alınan keyif ve haz ile eşdeğerde olmayıp bir şartlanma olarak görülebilir. Günlük yaşam akışı içerisinde bedenimizin gerçekte hiç de ihtiyaç duyulmayan bir maddeyi uzun ısrarcı zorlamalar sonrasında bağımlı hale gelinmesidir. İlk sigara deneyimimizin, nasıl alışkanlığa dönüştüğünü ve sonrasında bizi bir daha bırakmamacasına kendisine nasıl bağımlı yaptığını bir hatırlayın. Sigaraya ilk başladığımız günlerde içinize çekilen bir nefes sigara dumanının boğazınızı nasıl yakıp tahriş ettiğini, öksürterek sizi nasıl nefessiz bırakıp tıkadığını, gözlerinizden yaşlar akıp, gözlerinizin kızarıp başınızın dönmesini kısıcası vücudumuzun hiç de ihtiyacı olmayan bu maddeye karşı nasıl isyan ettiğini direndiğini hatırlarsınız. İlk başta tiksinti veren bu madde nasıl olu-

yor da bu gün kullanıcısının ölümüne dek vazgeçilmez, keyif ve haz verici bir hale gelmiş ise bu bir şartlanmanın sonucudur (Özlu, 2008: 35).

Netice itibarı ile hayat akışımız içerisinde, önce biz alışkanlıklarımızı oluşturup; sonrasında alışkanlıklarımız kontrolümüzden çıkar ve bizi sınıksız sararak hayat akışımızı yönlendirmeye başlar kendisinden vazgeçilmez bir yer edinirler ki bir bakmışız bağımlılık olgusu ile yüz yüzeyizdir. “Eğer kişi alışkanlığı değil, alışkanlık kişiyi yönlendirmeye başlamışsa bağımlılık meydana gelmiştir” demektir (Bacanlı, 2012: 10). Güçlü bir irade kontrolü ve kararlılık ile durumu tersine çevirmenin de insanoğluna özgü olduğu düşüncesi ile bu zararlı dost ile çok geç olmadan yollarımızı ayırabilmeliyiz.

Aileyi oluşturan tüm fertlerin aile içi iletişim ve anlayış içerisinde olmaları özellikle çocukların ve ergenliğe geçiş döneminde bulunan genç bireylerin; öfke, hakaret ve şiddetten uzak, duygu ve düşüncelerinin saygı ile paylaşılması, dinlenmesi, önemsenmesi kendine özgüvenli ve sağlıklı bireyler adına önemli bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk ve Gençler; duygusal açıdan sevgi, ilgi, yakınlık, kabul görme, saygı görme, önem verilme, övgü alma, cesaretlendirilme, kendini özgürce anlatabilme, belli sınırlar içerisinde bağımsız olabilme, sağlıklı bir ortamda büyüyüp gelişme, uygun bir eğitim alma, umut ve beklentilerinin aile içinde anne ve babaları tarafından desteklenmesi bekler.

Anne ve baba rol model alınarak, kendi davranışlarını onlara göre taklit eder, anne ve babanın birbirine karşı olan davranışlarını gözler karşılaştığı bir sorun karşısında onlardan görmüş olduklarını yapar. Sigara kullanan anne ve babayı ele alacak olursak, her ne kadar bunun zararlı bir davranış olduğunu ve sigaradan uzak durması gerektiğini söyleseler de pek inandırıcı gelmeyecektir. Farklı bir bakış açısıyla bakacak olursak ilgili yasalar gereğince tütün ve tütün ürünlerinin reklamının yasak olduğu ülkemizde; eğer siz sigara içen anne babalar iseniz çocuklarınızın sigaraya başlama konusunda sigara şirketlerine reklam şirketlerinin dahi bu etkinlikte tasarlayıp sunamayacağı baş aktörlersiniz. Çünkü çocukların dünyasında vazgeçilmez rol model baş aktörler anne ve babalardır.

Çocuk ve genç bireyler kendilerine zaman ayrılarak, aile içerisinde yaşanabilecek olumsuz davranışların son bulmasını, sorumlulukları üstlenmede yol gösterilme ve destek olunmasını beklerler. Unutulmamalıdır ki; çocuk ve gençlere verilecek öz güven ve sorumluluk duygusu madde kullanımı ve bağımlılığından uzak kalabilmede önemli bir nedendir (Yalova Valiliği, 2012). Yerel ölçekli yapılan alan araştırmasında; madde bağımlısı ve kulla-

nıcısı olan bireylerin; %29,0'ının madde bağımlısı olduğunu ailesine veya bir yakınına söylediğinde verdiği ilk tepkide birinci sırada çok kızdıklarını (öfke, hakaret), ikinci sırada ise %21,0'lık oranla önemsemediklerini, %16,0'ının hastaneye götürdüklerini, %9,0'ının tercihi kendilerine bıraktıklarını, %9,0'ının polise haber verdiklerini, %8,0'ının şiddet uyguladıklarını, %4,0'ının zararlarını anlattıklarını, %2,0'ının ayıp olarak gizlediklerini, %2,0'ının üzüntü ile karşıladıklarını belirttiği belirlenmiştir (Çetin, 2013: 140). Araştırmaya katılan 100 farklı madde bağımlısının ortak çıkış noktası olan sigara kullanımı ve bağımlılığında; bireyin madde bağımlısı olduğunu ailesine veya bir yakınına söylediğinde verdiği ilk tepkide ikinci sırada yer alan %21,0'lık oranla önemsemediklerini belirtmeleri gerçekten endişe verici bir o kadar da düşündürücüdür.

Görüldüğü üzere anne ve babaların çocuklarda, başta sigara ve tütün mamullerinin ilk deneyimi ile kullanımı gibi durumları ilk tanık oldukları yâda öğrendiklerinde basit ve önemsiz olarak görmeleri, kızma, öfke, hakaret vb. şeklindeki tepkileri bugün ülke geleceğimiz olan çocuklarımızı, gençlerimizi karşımıza bağımlılık hastalığı ile karşımıza çıkarmaktadır. Bu tür bir durumla karşılaşıldığında aileler; panik ve öfkeye kapılmadan sorunun varlığının önemini kavrayıp iyi bir durum gözlemi ile çocuğun sosyal çevresini inceleyip sorunun kaynağını tespit etmeye çalışmalıdır. Çocuk ve gençleri bu tür zararlı alışkanlıklara iten sebepler arasında anne baba olarak kendimizin de eksik ve yanlışlık davranışlarımızın olabileceğini göz ardı etmeyerek ilk başta öz eleştiri yapmalı çocuk ve gençlerimize karşı ön yargılı, suçlayıcı yaklaşımlar sergilememeye özen gösterilmelidir. Kesinlikle alanında uzman veya hekim tavsiye ve desteği alınmalıdır. Ebeveynler olarak çocuk ve gençleri sıkmadan, sevgi ve şefkatli bir yaklaşımla aile içi ilişkileri gözden geçirerek çocuk ve gençlerin arkadaş çevresini içine alan sosyal çevresi ile ilişki içerisinde olunmalıdır.

Anne-babanın sergiledikleri tutum ve davranışlar çocuğun kişisel gelişimi üzerinde etkili olup; Dianna Baumrind (1971), Maccoby ve Martin (1983) tarafından "demokratik, otoriter, müsamahakar ve ihmalkar" olmak üzere dört başlık altında araştırma konusu olarak ele alınmıştır. Ulaşılan sonuçlarda demokratik tutumda; ebeveynler tarafından çocukların desteklendiği, bazı kısıtlamalar ile isteklerinin yapabilmelerine izin verildiği, otoriter tutumlarda; ebeveynler çocuğa sıkı kurallar uyguladıkları ve uyulmaması durumunda çocuklara ceza verildiği, müsamahakar tutumda; çocuk ve ebeveyn arasında yakın bir ilişkinin bulunduğu ancak çocuğun her istediği-

nin yerine getirildiği, ihmalkar tutumun dört tutum içerisinde en kötü verilerin elde edildiği ebeveynler tarafından çocuk üzerinde disiplin sağlanmadığı, çocuğun maddi ve manevi arzularına karşı ilgisiz kaldıkları verilerine ulaşılmıştır. Bu bağlamda; demokratik tutumun çocuk üzerinde öz güven ve sorumluluk bilinci kazandırdığı, otoriter tutumun çocuğa içe kapanık, bağımsız bir kişilik geliştirmesine olanak tanımadığı, müsamahakar tutumlar sergilenen çocukların öz denetim problemi yaşadıkları ve sosyal ilişkilerinin zayıf olduğu, ihmalkar tutumlu davranışların çocuklar üzerinde en kötü etkiyi bıraktığı gerçeği ile çocukların ebeveynlerce sevilmedikleri düşüncesinin hakimiyeti ile duygusal, bilişsel ve fiziksel olarak olumsuz olarak etkilendikleri sonuçlarına ulaşılmıştır (Zulaloğlu, 2012: 18). Madde bağımlılığı davranışı geliştiren çocuklar; mutsuz çocukluk dönemi geçiren, çok ağır fiziksel cezalandırmalar, aşırı koruyucu tutumla yetiştirilmiş olanlar, dengesiz ve parçalanmış aile ortamından gelen kendine güveni alt seviyede, kendini kontrol yeteneği az olan çocuklar olarak karşımıza çıkarak yapılan araştırmalarla doğru orantılı paralellik göstermektedirler (Yaşar, 2012: 20).

Madde kullanımı ve bağımlılığı ile mücadele sürecinde ailelerin bilmesi gereken en önemli hususların başında; çocuk ve gençlerin madde kullanımına başlamadaki nedenlerin ve bu konuda alınması gereken önlemlerin bilinmesi gerçeğidir. Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi 2012 verileri ışığında 2011 yılında 1.963 kişiyi kapsayan "Bağımlılık Yapıcı madde Suçlarında Kullanıcı Profili Anketi-U Formu verileri de değerlendirmesinde; Türkiye'de bağımlı kişilerin bağımlılık yapıcı madde kullanımına başlama nedenleri olarak ilk beş sırada %40,3 merak duygusu, %23,89 arkadaş etkisi, %15,23 kişisel sorunlar, %14,31 aile sorunları, %2,65 eğlence amaçlı kullanımı neden olarak belirtmişlerdir (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2012:130). Türkiye geneline benzerlik gösteren çocuk ve gençlerin madde kullanımına başlamadaki nedenleri Yalova İli Ölçeğinde ise; %31,4'ü arkadaş etkisi, %22,4'ün merak duygusu, %14,7'si kişisel psikolojik sorunlarından kurtulmak, %6,5'i eğlence amaçlı kullandıklarını, %6,5'i ucuz ve kolay bulunup elde edilebilirliği, %6,1'i aile (parçalanmış ve dağılan) sorunları, %3,7'si nasıl bir sonuç doğuracağını bilinmemesini, %3,3'ü sevgili ile yaşanan duygusal etkisi, %2,4'ü kendini ispatlama aracı olarak görülmesi, %2,0'ı okuldaki başarısızlıkları ve %0,8'i yakın çevrenin acı kaybından dolayı olduğunu belirtmiştir (Çetin, 2013: 135). Aile içi iletişimin yetersiz ya da yok olduğu durumlarda, çocuk ya da genç bireylerde basit ve önemsiz görülebilen madde kullanımına dair ilk deneyimlerin, dav-

ranışa, alışkanlık haline gelerek neticesinde önü alınamayacak bağımlılık olgusu ile karşı karşıya kalındığı gerçeğidir. İletişimin kopuk olduğu ortamlarda soruna dair nedenlerin bilinmemesi sonuç üzerinde istenen tesiri sağlamda yetersiz kalacaktır.

Toplum içerisinde bazı çevrelerce bağımlılık geliştikten sonra nedenlerin anlamı kalmıyor gibi görüşler ile karşılaşılabilir. Ancak bağımlılığın bir beyin hastalığı olduğu; ömür boyu süren şeker hastalığı gibi, tansiyon gibi kronik bir hastalık olduğu dikkatlerden kaçmaktadır (Evren, 2012: 10-16). Bağımlılık hastalığına ilişkin toplumda var olan yanlış ve ön yargılı düşüncelerin terk edilerek öncelikle bağımlılığın tedavi edilebilir bir beyin hastalığı olduğu bilincini yerleştirmek gerekmektedir. Bağımlılık hastalığının tedavi sürecinde hedeflenen başarının sağlanabilmesi için; öncelikli olarak nedenlerin tespiti ile onlardan uzaklaşılması kaçınılmaz bir gerçektir. Aksi takdirde tek kullanımda bile bağımlılık sürecinde başa dönebilecektir. Kullanıcı bir ay, bir yıl, on yıl da bağımlısı olduğu maddeden uzak kalsa bile tekrar ağzına koyduğunda merkezi sinir sistemi uyarılacak ve tekrar alma içme isteği ortaya çıkacak, birey maddeye karşı konulmaz isteğe engel olamama ile irade kontrolü kaybı sonrası tekrar madde kullanılmaya başlayacak ve eski durumuna başa dönecektir. Sigara bağımlılığı tedavisinde bırakılan süre ne kadar uzun olursa olsun bu süre içerisinde ilk yakılan sigara tekrar sizi başa döndürmeye yetecektir.

Amerikan Kanseri Derneği ile Dünya Akciğer Derneği tarafından her yıl dünya kamuoyuna sunulan Dünya Tütün Atlasının 2012 yılı baskısında, Ülkemizde 13-15 yaş arasındaki erkek çocuklarında sigara içme oranı %9,4; aynı yaş aralığındaki kız çocuklarında bu oran %3,5'tir. 13-15 yaş arasındaki çocukların %6,9'unun sigara tüketmektedir (blog.milliyet.com.tr/turkiye-sigaradan-olumde-dunya-birincisi.../Blog/?...Erişim Tarihi:25.08. 2013). Bu yaş gruplarını Eğitim ve Öğretim kurumlarına uyarladığımızda ise sigara başlama ve kullanım yaşının ilköğretim seviyesine kadar indiği görülmektedir. Yapılan birçok araştırmada olduğu gibi, Yalova Üniversitesi Endüstri İlişkileri ve Çalışma Ekonomisi Ana Bilim Dalı Sosyal Politika Bölümü, Yüksek Lisans Tez Çalışması olan "Madde Bağımlılığı ve Yalova Ölçeğinde Madde Bağımlılığı Algısı" konulu yerel ölçekli çalışmada; toplumun farklı kesimlerinden oluşan ve araştırmaya katılan 500 kişinin görüş olarak; madde bağımlısı ve kullanıcılarının %72,8'i sigaraya başladıkları yaşın 11 yaş ve üstünde olduğunu, %27,2'si de ilk sigaraya başladıkları yaşın 6-10 yaş arasında olduğu şeklinde görüş belirtmişlerdir (Çetin, 2013:104). Madde ba-

ğimlıların mevcut durumu ile yapılan karşılaştırmada ise araştırmaya katılan 100 kişilik çeşitli türde madde bağımlısı bireyin, vatandaşların görüşü ile aynı paralellikte durum belirterek; %37,2'si ilk sigaraya başladıkları yaşın 11-14 yaş arasında, %30,9'u 15-18 yaş arasında, %16,0'ı 7-10 yaş arasında ve %16,0'ı 19 yaş ve üstü olduğunu belirtmişlerdir (Çetin, 2013: 104). Tütün mamulleri ve alkollü içkilerin satışına ve sunumuna ilişkin usul ve esaslar hakkında yönetmelikte yer verilen "genç" kavramı uluslararası akademisyenlerin ve Dünya Sağlık Örgütünün belirlemelerinde "15 ile 24 yaş arası dönem içinde bulunan kişiyi" atfetmektedir (Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkilerin Satışına ve Sunumuna İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2011: 1). İlimizde sigara bağımlısı kişilerin %16,0'ı 7-10 yaş arasında, %37,2'si ilk sigaraya başladıkları yaşın 11-14 yaş arasında olduğunu yani çocuk yaşta olduğu, %16,0'ı 19 yaş ve üstü olduğu yani gençlerin olduğu görülerek yerel anlamda ve paralelinde ülke genelinde geleceğimiz olarak görülen çocuk ve gençlerin ne büyük bir tehlike ve tehdit altında oldukları görülmektedir. Burada asıl dikkat çekici nokta madde kullanıcılarının tamamına yakını, 20 yaşından önce sigaraya bağımlı hale geldiği görülmekte olup, bu yaş üzerinden sonra sigara bağımlılığın düşük seviyede seyir ettiği. Sigara bağımlılığının 20'li yaşlardan önce geliştiği; koruyucu ve önleyici tedbirlerin bu kitle üzerinde ciddi tedbirler alınmasını zorunlu kıldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

6. SİGARA İLE MÜCADELE SÜRECİNDE EĞİTİM VE ÖĞRETİM KURUMLARININ ÖNEMİ

Sigara başlama ve zararlı alışkanlıklara karşı önleme çalışmalarında en etkin verim sağlanacağı en ideal yerler hiç şüphesiz eğitim ve öğretim kurumlarıdır. Sigara başta olmak üzere madde bağımlılığının büyük ölçüde çocukluk ve gençlik döneminde kazanılıyor olması, dikkatin bu kitleler üzerinde daha yoğunlaştırılarak öncelikli tedbirlerin alınmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. Genç bireyler 18 yaşına geldiklerinde kendi başlarına karar verebilme yeterliliğine sahip olabilmektedirler. Bu yaştan önceki alınacak önlemler aile, eğitim ve öğretim kurumları tarafından alınmasını kaçınılmaz hale gelmektedir. Milli Eğitim Sistemimiz, çocukların on iki yıllık eğitimini zorunlu kılmaktadır. Sistem ortalama olarak altı yaşında eğitim ve öğretim kurumuna adımını atan çocuğa, on sekiz yaşını bitirinceye dek eğitim sistemi içerisinde kendisine yer buldurmaktadır. Bu durumda diğer öğretilerle

beraber özellikle madde bağımlılığı sorunu önlemlerinin de sağlıklı bir gelecek ve toplum beklentisi eğitim sistemi içerisinde yer almalıdır (Bacanlı, 2012: 13).

Çocukluk döneminde eğitim ve öğretim kurumlarına atılan ilk adımla her yaştan öğrenciye ve dolaylı olarak öğrenci velilerine rehberlik ve psikolojik danışmanlar ile uzman kişiler tarafından kişisel görüşmeler, psikolojik danışmanlık hizmetleri, grup rehberliği, yaşam beceri ve davranışlarını geliştirme eğitim programları, toplu eğitim faaliyetleri, seminer, panel, konferans, toplumsal proje çalışmaları ve önleyici, bilgilendirici ve bilinçlendirici çalışmalara yer verilerek bilinçli sağlıklı bir toplum oluşturulmalıdır.

Sigara kullanımı ile başlayan madde bağımlılığı sürecinde gençliğimizin hedef kitle olarak görülüp korunmasında aile ile birlikte okullarda alınacak tedbir ve eğitimler ile sağlanabilecektir. Konunun salt bir eğitim sorunu olarak görülmemesi gerekmekte olup bu süreç içerisinde ilgili tüm kurum, kuruluşlar, sivil toplum örgütleri en önemlisi toplumun bireyleri mücadelesinin birebir içinde yer alarak önleyici, koruyucu, bilinçlendirici olmalıdırlar. Günlük hayat akışı içerisinde bir güvenlik görevlisi ile bir araya gelen özellikle okullar çevresinde bulunan veliler arasında, yazılı ve görsel basında; sigara kullanım yaşının gün geçtikçe düştüğü, ilköğretim seviyelerine kadar indiği, okullar çevresinde bağımlılık yapıcı madde satışlarının yapıldığı yönünde sohbetlere katılmakta, okumakta ve hatta üzülererek ifade etmeliyim ki bu tür olaylara tanık olmakta ve hatta yaşamaktayız. Toplum ve toplumu oluşturan bireyler olarak madde bağımlılığının ilk basamağı olan sigara zararlısı hakkında yeterli toplumsal bilinç ve duyarlılığa sahip miyiz? Toplum içerisinde statümüz, üstlendiğimiz rol her ne olursa olsun şunu iyi bilmeliyiz ki; toplumun temelini oluşturan bireyler anne ve baba olarak geleceğimiz adına üstlendiğimiz sorumluk ve görevin bilincinde olmalıyız. Bu günün toplumu sadece çocuk ve gençlerden oluşmuyor ancak yarının toplumu tamamen bugünkü çocuk ve gençlerden oluşacaktır. Bu nedenle; sağlıklı bir toplum, gelecek için madde bağımlılığı ve bağımlılık yapıcı maddeler konusunda toplumsal bilinç ve duyarlılığa sahip olmamız kaçınılmazdır.

Yalova Ölçeğinde yapılan tez konusu alan araştırmasına katılan ve farklı türde 100 kişiden oluşan bağımlılık yapıcı madde kullanıcısı, madde bağımlısı kişilerin; %38,6'sı birinci sırada madde kullanımına ilk tanıştıkları ortamın okul ortamında olduğunu belirtmiş, %62,0'ı ilk olarak bağımlılık yapıcı maddeyi bir arkadaşından temin ettiğini belirtmişlerdir (Çetin, 2013:

137). Bu veriler bize madde kullanımı ve bağımlılığı ile mücadele sürecinde eğitim kurumları ve okullar ile profesyonel birlikteliğe işaret etmektedir.

Yasaklı bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylerin tamamına yakını sigara ve tütün mamulleri gibi yasal olan maddeleri kullandıktan sonra diğer maddelere geçiş yaptığı görülmektedir. Sigara ve tütün mamulleri ile ilk tanışma sürecinde; başta aile içi iletişim eksikliği, aile içi şiddet, arkadaş etkisi, merak duygusu, özentisi, kolay ulaşılabilirlik, sosyal, sportif ve kültürel ortam ve etkinliklere uzak olma gibi nedenler etkin rol oynamaktadır. Yerel ölçekte ulusal ve uluslararası projeli çalışmalar yürütülerek düzenlenecek sağlık ve eğitim etkinlikleri ile genç bireylerin sigara zararlısı ile tanışması engellenerek korunumunun sağlanarak bağımlı bireylerin tıbbi, sosyal iyileştirme ve uyumu sağlanarak sağlıklı toplum hedefine ulaşılmalıdır.

7. SİGARANIN EKONOMİK BOYUTU

Günümüzde tütün dünyada tek başına en önemli ölüm nedeni olup; tüketicisine hayati anlamda zarar veren yegâne yasal bir üründür. Bilinen bu gerçekle birlikte tütün, dünyada ve ülkemizde en yaygın olarak kullanılan bir maddedir. Tütün bağımlılığı ve sigara dumanına maruz kalma ülkemiz açısından son derece büyük bir halk sağlığı sorunudur. Tütün salgını akciğer kanseri, kalp hastalıkları ve diğer nedenlere bağlı olarak her yıl 5,4 milyon kişinin ölümüne neden olmaktadır. Amerikan Kanser Derneği ile Dünya Akciğer Derneği tarafından her yıl dünya kamuoyuna sunulan Dünya Tütün Atlasının 2012 yılı baskısında, Türkiye'nin sigaraya bağlı ölümlerde birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Türk erkeklerinin %46'sının sigara içtiği ve erkek hastaların %36,6'sı sigara kullanımından dolayı ölmektedir. Ülkemizde yaklaşık olarak 16 milyon erişkinin sigara kullandığı ve her yıl 100.000'in üzerinde kişinin sigaraya bağlı hastalıklardan erken yaşlarda hayatını kayıptığı, bu veriler eşliğinde her gün 300 dolayında kişinin hayatını kaybettiği bilinmekle bu sayının 2030 yılına kadar 240.000'e çıkacağı ön görülmektedir. Pasif içiciliğe maruz kalan çocukların oranı %89'dur. Ülkemizde 13-15 yaş arasındaki erkek çocuklarında sigara içme oranı %9,4; aynı yaş aralığındaki kız çocuklarında bu oran %3,5'tir. 13-15 yaş arasındaki çocukların %6,9'unun sigara tüketmektedir (blog.milliyet.com.tr/turkiye-sigaradan-olumde-dunya-birincisi.../Blog/?...Erişim Tarihi: 25.08.2013). Bu veriler eşliğinde tütün kullanımının bir bağımlılık olduğu ve hastalık sınıflandırmasına girdiği bilinmektedir.

Tütün tüketiminin sağlık boyutu dışında ülke ekonomisinde yüklediği ağır ekonomik maliyetlerde söz konusudur. Ülkemizde yapılan araştırmalarda; 1996, 2000, 2004 yılları için tütünün ülke ekonomisine getirdiği kül fiyat 2.473, 2,870 ve 4,689 milyon Amerikan Doları olarak hesaplanmıştır. Sosyal Güvenlik Kurumu ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan ortak çalışmalarda; 2009 Nisan-2010 Mart dönemine ait SGK Bütçesinden 3,980390 kişiye tütün kullanımına bağlı hastalıklar için 6,8 milyar Türk Lirası sağlık harcaması yapılmıştır. Harcamaların 3 milyar TL'sine hastane, 3,8 TL 'ise ilaç ve malzeme masraflarına kullanılmıştır. Bu veriler ışığında; toplam harcamaların tümüne atfedilen 2,57 milyar TL olarak bulunmuştur. Tütün kullanımına bağlı sağlık giderlerinin %40'ını kadın (724 milyon TL), %60'ının (1,85 milyar TL) erkek hastalara 2010 Nisan -2011 Mart dönemi içinde toplamda 4.280.913 kişinin tütüne bağlı hastalık tanısı aldığı bilinmektedir. Hastalıklar bazında toplam harcama tutarının 7, 3 milyar TL olduğu tespit edilmiştir. Bu hastalıkların SGK'ya maliyeti, erkekler için 2.037.190,852 kadınlar için ise 768.323.330 TL olup toplamda 2.805.514.181 TL'dir (Ergüder, 2012: 13-14). İşgücü kaybı, malullük, ve ölüm halleri gibi ek maliyetler bu verilerde yer almamakta olup, dahil edilmesi halinde ekonomik boyutun kat ve kat artacağı kanıksanamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sigara tüketiminin ve sigara dumanına maruz kalmanın toplum ve bireyler üzerinde yıkıcı etkisi bulunmaktadır. Sigara ile mücadele, ülkede var olan sağlık, sosyal, çevresel ve ekonomik sorunların önlenmesine de katkı yapar. Sigara zararlarının yaygınlık ve etkinliğinin azaltılması için etkin sigara ile mücadele yöntemlerinin hayata geçirilmesi ve ciddi manada takibinin yapılmasıyla mümkün olur. Bu önlemlerin sağlanması; sağlığın korunması başta olmak üzere Anayasamız ile bireylere tanınan hak ve özgürlüklerin sağlanması, uluslararası, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar sözleşmesi, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi sözleşmesi ve çocuk hakları sözleşmesinde düzenlenen temel kuralların küresel bazda başarılı bir şekilde hayata geçirilmesi açısından oldukça önem arz etmektedir.

Çocukluk döneminde bilgisizlik ve meraktan, ergenlik döneminde kimlik kazanma duygusu ve taklit etmekle başlayan bağımlılık sürecinde yasal ve yasal olmayan bağımlılık yapıcı maddelere geçişte ilk basamağı oluşturan

ve genç kuşaklarca ilk tercihi oluşturan, diğer bağımlılık yapıcı maddeler gibi kendisi de bağımlılık yapıcı bir madde olan sigara, merkezi sinir sistemini etkileyerek kullanıcısında ruhsal ve fiziksel olarak etki meydana getirir. Sigara birey üzerinde ruhsal ve fiziksel bağımlılığa yol açan; bireysel ve toplumsal açıdan sağlık, ekonomik ve sosyal yönden çöküntü oluşturan bir maddedir. sigara bağımlılığında kurtulmada bireysel etkin otokontrol, irade kararlılığı ve sosyal motivasyon ile tek seferlik kararlar alt edilebilecek bir sağlık sorunu olarak görülebilmesi arzulanan hedefe ulaşmayı sağladığı, çevremizde bir çok örnekle desteklenmektedir.

Yasal bağımlılık yapıcı maddelerden olan sigaranın kullanımı sonucu meydana getirdiği bağımlılık olgusu ile mücadelede hedeflenen faydanın sağlanabilmesi sadece yasal düzenlemeler ve içeriğinde bulunan idari yaptırımların yeterli olmadığı görülmektedir. Bunların yanı sıra, Kültürel ve manevi değerlerin korunduğu bir toplumda başta aile ortamı ile okullarda eğitim ve öğretim alanlarında alınacak önlemler bu alanda mücadelenin ilk ve en önemli kilit taşlarını oluşturmaktadır. Ayrıca, sigara ile mücadelenin toplumsal bir sağlık sorunu olarak algılanarak; bağımlılığın bireyin özgürlüğünü kısıtladığını ve sağlıksız davranışlara yol açtığı bilinci verilmesidir. Yani sigaranın zararlarıyla mücadele çok yönlü olarak yürütülmesi gerekir.

Şu iyi bilinmelidir ki; Avrupa'nın en genç nüfusuna sahip Türk Toplumunda, toplumsal yapı sadece çocuk ve gençlerden oluşmamaktadır. Fakat geleceğimizin toplumunun bugünkü çocuk ve gençlerden oluşacağı bilinci ile sigara bağımlılığı ile mücadele edilmeli ve gerekli önleyici tedbirler alınmalıdır. Bu tedbirlerin en başında da temel hedefi oluşturulacak olan toplumsal bilinç ve toplumsal direnç ile çocuk ve gençlerin sigaraya başlamasının önlenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ANA BRITANNICA, Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt 21, s; 338 Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica ING İş Birliği Yayınları (1990, 1991, 1992) İstanbul.

AKSOY,Rabia, "Sağlık Görevlileri ve Bağımlılık" Yeşilay Aylık Sağlık, Eğitim ve Kültür Dergisi, 88.Yıl, 946 Sayı, s:26, Kasım 2012,İstanbul.

BACANLI, Hasan, "Bağımlılık Eğitimi", Yeşilay Aylık Sağlık, Eğitim ve Kültür Dergisi, 88.Yıl, 946 Sayı, s:10, Kasım 2012,İstanbul.

blog.milliyet.com.tr/turkiye-sigaradan-olumde-dunya-birincisi.../Blog/?...Erişim Tarihi:22.08.2013

ÇETİN, Yılmaz,"Madde Bağımlılığı ve Yalova Ölçeğinde Madde bağımlılığı Algısı" Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2013, Yalova.

EVREN, Cüneyt,"*Ayık Bir Dünya Mümkün*" (CANLI AKBAŞ, Adalet; EKİCİ, Aybüke, Röpotaj)Yeşilay, Aylık Sağlık, Eğitim ve Kültür Dergisi, Sayı 936, s;10-16, Ocak 2012, İstanbul.

İçişleri Bakanlığı; (2011), Bağımlılık Yapıcı maddeler ve Bağımlılıkla Mücadelede Ulusal Politika ve Strateji Belgesinin Uygulanması İçin Eylem Planı 2010-2012,s;5, EGM-Eğitim Dairesi Başkanlığı Basımevi Şube Müdürlüğü, Ankara.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı; (2003), Kaçakçılık ve Organize Suçlar Raporu, s; 25 KOM Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı; Türkiye Uyuşturucu 2012 Raporu, 9.Bölüm "*Madde Bağlantılı Suçlar Madde Bağlantılı Suçların Önlenmesi ve Cezaları*" s; 133, EGM-KOM Yayınları, 2012 Ankara.

KANDEMİR, Özlem; "Bağımlılık Bir beyin Hastalığıdır" Yeşilay Aylık Sağlık, Eğitim ve Kültür Dergisi, 87.Yıl, 936 Sayı, s:19, Ocak 2012,İstanbul.

KULAKSIZOĞLU, Adnan; (2008), Ergenlik Psikolojisi,s;211, 10 Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul.

KÖKNEL, Özcan, Kaygıdan Mutluluğa Kişilik, s:291, Altın Kitaplar Yayın Evi, 1982İstanbul

MEYDAN LAROUSSE, Büyük Lügat ve Ansiklopedi, 12 Cilt, S;392, Meydan Yayınevi, İstanbul.

TEKALAN, Şerif Ali, "Uyuşturucu Maddelere Genel Bir Bakış" Yeşilay Aylık Sağlık, Eğitim ve Kültür Dergisi, 88.Yıl, 946 Sayı, s:26, Kasım 2012,İstanbul.

Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkilerin Satışına ve Sunumuna İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 07.01.2011 Resmi Gazete Sayısı: 27808, 1.Kısım, 1.Bölüm Ankara.

Tütün Sektör Profili 2004 - ITO,www.ito.org.tr/Dokuman/Sektor/1-100.pdf, Erişim Tarihi: 20.08.2013.

Tütün hakkında ansiklopedik bilgi - Türkçe Bilgi,www.turkcebilgi.com Ansiklopedi, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

ÖZLÜ, Tefvik; (2008), Sigara ve Bırakma Yolları, s;24, 1.Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.

ÖGEL, Kültegin; "Bağımlılık Yapan Maddeler",www.ogelk.net/Dosyadepo/maddeler.pdf, Erişim Tarihi: 01.11.2012.

Sigaranın içinde hangi maddeler bulunur? <https://www.sigarayibitirin.com/sigaranin-icindekiler.aspx>, Erişim Tarihi:22.08.2013.

Yalova Valiliği, “Bağımlı Olma Özg¼r Ol” Broş¼r Çalışması, Mayıs 2012, Yalova.

YAŞAR, Vahdettin, “Çocuklarımızın Dost Gör¼nen D¼řmanlara Esir Olmaması İçin” Yeşilay Aylık Sağlık, Eğitim ve K¼lt¼r Dergisi 88.Yıl, 946 Sayı, s:20, Kasım 2012,İstanbul.

zehirlenme.blogspot.com/2008/.../sigaranin-icinde-bulunan-maddeler.ht..., Erişim Tarihi: 22.08.2013.

Z¼LALOęLU, Őeyma, “Aile, Çocuk ve Eğitim”, Yeşilay Aylık Sağlık, Eğitim ve K¼lt¼r Dergisi, 88.Yıl, 946 Sayı, s:18, Kasım 2012, İstanbul.

www.nedirnedemek.com/toplumsal-bilinç-nedir-toplumsal-bilinç-ne-de... Erişim Tarihi: 25.08.2013.